

Aaltonen, Jouko & Sivonen, Seppo (2019). *Orjia ja isäntiä*. Ruotsalais-suomalainen siirtomaaherruus Karibialla. Helsinki: Into Kustannus. 315 s.

Kolonialismin historia on noussut otsikoihin viime aikoina muun muassa *Black Lives Matter* -liikkeen saaman huomion ansiosta. Dokumenttielokuvaohjaajan, tuottajan ja dosentin Jouko Aaltosen ja yleisen historian dosentin Seppo Sivosen yhdessä kirjoittama *Orjia ja isäntiä* -teos valaisee myös Suomen kytköksiä orjakauppaan ja siitä saatuun taloudelliseen hyötyyn Ruotsi-Suomen aikakaudella.

Kirja on taitavasti kirjoitettu ja helppolukuinen. Viitetiedot on jätetty pois, jotta lukeminen olisi vaivattomampaa ja kirjassa on listattuna vaikuttava määrä lähteitä. Jäin lukiessani joskus kaipaamaan viitteitä, mutta ymmärrän kirjoittajien valinnan. Lähteet joka tapauksessa mahdollistavat laajan lisätiedon saannin, jos aihetta haluaa tutkia tarkemmin.

Lähteiden valossa orjuuden historia näyttäytyy edelleen orjuuttajien historiana, sillä orjien näkökulmasta asiaa tarkastelevaa materiaalia ei ole olemassa paljoakaan. Ruotsi-Suomen siirtomaasta Länsi-Intian saaristossa sijaitsevalta Saint Barthélemy'n saarelta on säilynyt vain vähän kirjallisia tietoja rodullistettujen elinolosuhteista (Aaltonen ja Sivonen 2019, 146). *Orjia ja isäntiä* -teoksessa mainitaan kuitenkin useampi kansainvälisestikin tunnettu kirja, jotka pyrkivät tuomaan laajempaan tietoisuuteen orjuuden epäinhimillisyyttä orjuutettujen näkökulmasta.

On selvää, että kirjoittajat ovat huolellisesti perehtyneet aikakauteen ja kuvaavat sitä huomattavalla pietetillä. Yksityiskohtien ja rikkaiden henkilötarinoiden avulla lukija ikään kuin sukeltaa mukaan historialliseen aikaan, joka elävöityy sellaiseksi kuin lukija itsekin olisi mukana trooppisella saarella aaltojen lyödessä verkkaisesti rantaan. Vaikutelmaa vahvistaa kirjan taidokkaasti valittu kuvitus. Teos myös kuvailee kiinnostavalla tavalla arkea ja siihen kuuluvia elementtejä kuten huveja ja tiedonvälitystä Saint Barthélemy'n saarella.

Saint Barthélemy oli Ruotsi-Suomen valan alla 1784–1878. Sitä ennen ja sen jälkeen saari on ollut osa Ranskaa. Ruotsi-Suomi pohti siirtomaan hankkimista pitkään ja epäonnistui hankkeissaan useita kertoja. Maa teki useamman yrityksen luodakseen menestyviä siirtokuntia Amerikkaan ja Afrikkaan. Saint Barthélemy siirtyi Ruotsi-Suomen hallintaan maan tietämättä tarkasti uuden siirtomaansa ominaisuuksista. Koska saarella ei voinutkaan viljellä sokeriruokoa, Ruotsi-Suomi päätyi pohtimaan muita mahdollisuuksia, joista kannattavimpina pidettiin vapaakauppaa ja orjakauppaa. (Aaltonen ja Sivonen 2019, 95–96) Aaltonen ja Sivonen (2019, 94) kuvaavat kolonialismin etenemistä siirtomaissa seuraavasti: "ensin [saapuivat] löytöretkeilijät, sitten kauppiat, kirkko sekä lähetyssaarnaajat ja viimeisenä virkakoneisto sotilaineen."

Orjuus ja orjakauppa muodostivat siis monimuotoisen poliittisen, taloudellisen, oikeudellisen ja diplomaattisen vyyhdin, johon kytkeytyi valtavasti intressejä. Oma siirtomaa katsottiin pelkän kaupan käymistä hyödyllisemmäksi, koska kustannuksia voitiin vähentää tuotaessa tuotteita suoraan alueelta, joka oli maan itsensä hallinnassa. Samalla voitiin myös edistää omien tuotteiden vientiä siirtomaihin. *Orjia ja isäntiä* -teoksessa käy ilmi myös, kuinka eri puolilla maailmaa sijaitsevat siirtomaat ja siirtokunnat vaihtoivat omistajaa, tekivät yhteistyötä tai kilpailivat keskenään.

Orjuus ja taloudellinen hyöty liittyivät tiiviisti yhteen. Aaltonen ja Sivonen (2019, 10–11) kuvaavat orjuutta oman aikansa öljyksi, joka "edisti ja aktivoi finanssi-, rakennus- ja kuljetussektoria". Orjakauppaan ja orjuuteen liittyviin kauppasuhteisiin heijastuivat kulloinkin harjoitettu politiikka ja eri maiden muuttuvat tilanteet. Ruotsi-Suomea ei voida pitää merkittävänä toimijana orjakaupan kentällä, mutta se muun muassa mahdollisti orjien salakaupan jatkumista orjuuden lakkauttamiseen tähtäävien pyrkimysten aikana ja osallistui kaupankäyntiin liittyvään poliittiseen juonitteluun.

Orjuuden lakkauttaminen oli pitkälinen prosessi, jonka aikana toisten maiden lopettaessa toiset hyötyivät tilanteesta ja jatkoivat orjatyövoiman välittämistä, mistä oli hyötyä myös heille, jotka itse olivat lakkauttaneet orjuuden. On tärkeää huomata, että orjuuteen vaativat myös itse vapauttamistaan, vaikka vapauttamisen historia usein kerrotaan ainoastaan valkoisen väestön näkökulmasta ja heidän toimijuutensa kautta. Maailman ainoan orjakapinasta syntyneen valtion Haitin vallankumouksen merkittävydestä ei juuri puhuta, mutta se muistetaan nostaa esille *Orjia ja isäntiä* -teoksessa (Aaltonen ja Sivonen 2019, 260). Maa itsenäistyi Ranskan vallan alta vuonna 1804 ja oli maailman ensimmäinen valtio, joka kielsi orjuuden harjoittamisen. Vallankumousta vauhditti Yhdysvaltojen itsenäistyminen ja Ranskan suuren vallankumouksen henki, joka julisti kaikki ihmiset tasa-arvoisiksi. Ranska vaati valtavia korvauksia menettämästään tuottoisasta siirtomaasta tunnustaessaan sen itsenäisyyden vuonna 1825. Tällä oli tuhoisat vaikutukset tuoreen valtion talouteen. Orjuuden alas ajaminen maailmassa onnistui lopulta monenlaisen liikehdinnän tuloksena pitkän ajanjakson kuluessa, rakenteellista epäoikeudenmukaisuutta muuttamaan tarvittiin kaikkien panosta. Orjuuden päättymiseen johtava kehitys sai tukea myös maailman taloudellisesta muutoksesta. Merkantilismin ajan tullessa päätökseensä myös orjataloudesta luovuttiin. (Aaltonen ja Sivonen 2019, 240 ja 242)

On kiinnostavaa, että vaikka esimerkiksi Saint Barthélemykin saarella aktiivisesti läsnä ollut Ranska selkeästi oli yksi merkittävimmistä orjakauppaa harjoittaneista maista, se ei vielä tänäkään päivänä halua nähdä itseään orjuuttajana, ja orjuuteen liittyvää historiaa ollaan vasta nostamassa yhteiskunnalliseen keskusteluun. Yksi tärkeä virstanpylväs on ollut vuonna 2001 säädetty laki, *la loi Taubira*, jonka ansiosta Ranska maailman ainoana maana määrittelee orjakaupan ja orjuuden rikoksiksi ihmisyyttä vastaan. Vuosittain 10.5. vietettävää orjuuden lakkauttamisen päivää on vietetty Ranskassa vuodesta 2006. Tätä vasten voi miettiä, miten tietoisia omasta orjakauppaan liittyvästä historiastamme me olemme Pohjoismaissa.

Orjia ja isäntiä -kirjan luettuaan voi hahmottaa selkeämmin orjakaupan ja orjuuden kategorioita luovan luonteen. Ihmisiä jaettiin muun muassa vapaisiin ja orjiin, valkoiisiin, mustiin ja värillisiin. Kategorioiden jatkumot ovat edelleen hyvin selkeästi nähtävissä suomalaisessakin yhteiskunnassa ja ne määrittävät sitä, kenellä katsomme olevan oikeuksia, mihin ja miksi. Käsitys sii-

tä, että vapaudet, oikeudet ja yhdenvertaiset mahdollisuudet ymmärretään niin itsestään selvästi ainoastaan valkoisille ihmisille kuuluvina, näkyy yhä edelleen yhteiskuntajärjestelmässämme esimerkiksi syrjintänä.

Orjakauppa on meitä ajallisesti paljon lähempänä kuin monesti osaamme ajatella ja sen vaikutukset ovat yhä nähtävissä. Orjakauppa on merkinnyt yli 12 miljoonan ihmisen pakkosiirtoa ja orjuuttamista ja arviolta jopa 7 miljoonan ihmisen välitöntä kuolemaa kauppareiteilla. On hämmentävää, kuinka vähän tämän huomattavan ihmisyyttä vastaan tehdyn rikoksen seurauksista ja vaikutuksista on puhuttu aivan viime päiviin asti. Sen pohtiminen, kuka oli enemmän syyllinen tai vähemmän syyllinen orjakauppaan ei ehkä ole kuitenkaan itse kysymyksen keskiössä, Ruotsi-Suomen mahdollistaman orjakaupan volyymit eivät lopulta olleet kovin merkittävät. Sen sijaan näkisin olennaisena sen, minkälaisen asennoitumisen toisiin ihmisiin osallisuus orjakaupassa ja orjuuttamisessa mahdollisti yhteiskunnassa, sillä sen seuraukset ovat selkeästi olleet erittäin kauaskantoiset ja istuvat syvässä.

Pidin kiinnostavana *Orjia ja isäntiä* -kirjan lopussa dokumentoitua keskustelua orjuuden lopettamiseen pyrkimisestä ja sen herättämistä ajatuksista Ruotsin-Suomen aikakaudella. Keskustelu muistuttaa mielestäni kovasti nykyistä hyvin kaksijakoista maahanmuuttokysymyksistä käytävää yhteiskunnallista keskustelua Suomessa. Keskustelun keskiössä tuntuvat olevan niin aiemmin kuin nykyäänkin taloudelliset kysymykset ja hyödyn tavoittelu, ei niinkään inhimillisuus tai ajatukset kaikkien ihmisten tasavertaisuudesta. Lisäksi käydyssä keskustelussa saatetaan vähätellä orjuudessa elävien elinolosuhteiden karmeutta.

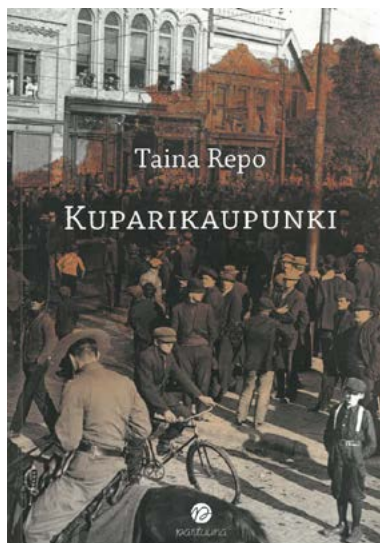
Aikana johon tapahtumat sijoittuvat Suomi oli osa Ruotsia ja se tulee moneen kertaan esiin yksityiskohtia ja henkilöhistorioitakin tarkasteltaessa. Näin ollen orjakauppaan kytkeytyvä kolonialismin historia vääjäämättä on osa Suomen historiaa. Kolonialismin voi nähdä heijastuvan esimerkiksi Suomen vähemmistöihinsä kuten ulkomaalaisiin, saamelaisiin ja romaneihin kohdistamasta politiikasta ja menettelyistä. Aaltonen ja Sivonen (2019, 300) pohtivatkin teoksensa loppupuolella, kuinka orjuus yhä tänäkin päivänä jatkuu sen ainoastaan ottaessa uusia muotoja kuten ”pakkotyö, velkaorjuus, ihmismalakuutus- ja -kauppa, periytyvä orjuus, lapsiorjuus ja pakkoavioliitot”. YK:n työjärjestön ILO:n tekemien arvioiden mukaan tällä hetkellä arviolta 40 miljoonaa ihmistä elää orjuudessa tai sen kaltaisissa olosuhteissa (Aaltonen ja Sivonen 2019, 299).

Orjia ja isäntiä -teos sai tiedonjulkistamisen valtionpalkinnon vuonna 2020 ja se on ollut *Kanava*-tietokirjapalkintoehdokkaana. Teos on merkittävä, kipeästi kaivattu ja erittäin ajankohtainen. Toivon, että Suomessakin päästäisiin siihen, että orjuuteen ja orjakauppaan liittyvä historia tuodaan näkyvämmällä tavalla osaksi perusopetusta ja yleissivistystä, jotta sen seurauksia ja lieveilmiöitä olisi mahdollista ymmärtää laajemmin ja analyttisemmin. Tämä on myös

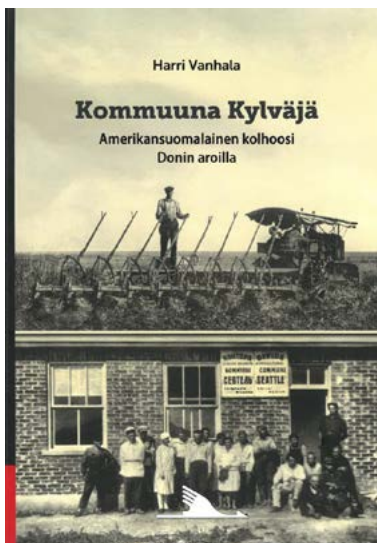
edellytys näihin seurauksiin puuttumiselle ja niiden eriarvoisuutta synnyttävien rakenteiden purkamiselle. Paljon ajateltavaa antava *Orjia ja isäntiä* -kirja toimisi erinomaisena työvälineenä tässä työssä, sillä kuten kirjoittajat teoksensa viimeisellä sivulla muistuttavat: "Orjuuden asia on meidänkin asiamme" (Aaltonen ja Sivonen 2019, 301).

Nora Repo-Saeed

Uskontotieteen tohtori, sosionomi (AMK)-diakoni

Taina Repo (2021). Kuparikaupunki. Suomalaisten tarina Ameriikan maassa. Kulttuuriosuuskunta Patruuna. 198 s.

Harri Vanhala (2021). Kommuuna Kylväjä. Amerikansuomalainen kolhoosi Donin aroilla. Julkaisuja 41. Siirtolaisuusinstituutti. 248 s.

Amerikkalaista kuparia ja venäläistä viljaa – kiinnostus kaukosiirtolaisuuteen lisääntymässä

Toimittaja Taina Repo on fiktiivisessä kirjassaan *Kuparikaupunki* kuvannut amerikkansuomalaisten elämää Pohjois-Michiganin Calumetin kaupungissa. Tapahtumat sijoituvat viime vuosisadan alkuvuosiin. Koska kirja on paljolti perhetarina, avaan hieman mainiossa kirjassa esitettyjen tapahtumien yhteiskunnallisia taustoja.

Vuonna 1987 ajelin aineistonkeruumatkalla Pohjois-Michiganissa. Olin aamulla lähtenyt kotoamme Ann Arborista Detroitin liepeiltä pohjoiseen, kohti Calumetin kaupunkia. Matkaa kertyi rämisevällä pakettiautolla 900 km. Tarkoitus oli haastattelujen lisäksi hankkia materiaalia Siirtolaisuusins-

tituutin arkistokokoelmiin. Calumet oli 120 vuotta sitten amerikkansuomalaisuuden keskuspaikkoja Yhdysvalloissa. Alueella toimi lukuisia kuparikaivoksia, suurin oli Heclan kaivos Calumetissa. Kaupunki oli kuvaannollisesti kasvanut malmin ympärille ja päälle. 1900-luvun alussa kaupungissa ja sen ympäristössä asui enimmillään noin 70 000 henkeä. Suomalaiset olivat paikkakunnan suurin etninen ryhmä. Kaupunki kuhisi elämää: uusi teatteri- ja oopperatalo sai vieräkseen parhaat amerikkalaiset näyttelijät. Laulajista maailmankuulu Carusokin oli vieraana. Kaupunkiin rakennettiin myös 1913 jäähalli, joka toimii edelleen.